

PROLEC

Federico Martínez Roda

Lo Rat Penat en la seua calitat d'eix de la cultura valenciana te en la seua actual seu tal cantitat de documentació que pot servir de font per a varies tesis doctorals de diverses disciplines: Historia, Llingüística, Lliteratura, Antropologia i Sociologia.

A soles la documentació conservada dels Jocs Florals, en els treballs presentats, entre ells la Flor Natural, el discurs del mantenedor i inclús el del president, suponen un immillorable objecte d'estudi per a historiadors, filòlegs, crítics literaris, antropòlegs i sociòlegs. Les actes conservades permeten conèixer des de dins Lo Rat Penat, però a través d'elles també podem prendre el pols a la societat valenciana en les seues distintes realitats, les seues preocupacions, els seus temors i les seues alegries. Les obres que formen la pinacoteca de Lo Rat Penat, que es reproduïxen en esta obra gràcies a les magnífiques fotografies de Salvador Orts i Enric Balanzá, també poden ser objecte d'estudis específics per especialistes de l'Història de l'Art.

Esta obra està basada principalment en la documentació existent en l'arxiu de Lo Rat Penat, que es extraordinàriament ric, però s'ha tengut en compte la bibliografia publicada fins al moment, tant la recollida per Antoni Igual i Úbeda, del que som deutors en tant en quant es un anell de la cadena en l'historiografia cultural valenciana gràcies a la seua obra antecessora d'esta, i que du el mateix títol: *Historia de Lo Rat Penat* (1959). Quaranta anys després dels canvis en les tendències historiogràfiques nos permeten nous enfocaments del període estudiat per Igual, ademés d'abordar noves qüestions, però el temps transcorregut fins a 1999, en el que han sorgit uns dissentiments intel·lectuals que en la seua època solament estaven llaugerament esbossats, necessitava un anàlisi rigorós que esta obra aborda plenament.

S'aborda plenament però sent conscients de que, a pesar de l'extensió, s'ha fet un gran esforç de síntesi per lo que nos trobem davant d'una obra propèdèutica per ad aquells que desigen profundisar mes en l'Història de la Cultura Valenciana, en la que Lo Rat Penat eixercix un paper decisiu des de 1878 fins al dia de hui.

Per altra banda, des de que Myrdal va plantejar diverses qüestions al voltant de la problemàtica de l'objectivitat de la ciència social, podem afirmar que hi ha consens en que es pot aconseguir un cert grau d'objectivitat en el coneixement d'una realitat social, en este cas Lo Rat Penat que es l'objecte del nostre estudi. Però esta objectivitat està somesa a la necessària verificació documental, cosa que s'ha fet capítol a capítol, d'ahi l'abundància de notes a peu de pàgina que facilitarà al lector tant la prova de lo que s'afirma com la possibilitat d'ampliar el coneixement sobre algun punt determinat, puix te referència expressa de la font. Aixina i tot en l'exposició, especialment en aquells capítols a on l'Història deixa de ser-ho i es converteix en actualitat, el punt de vista adquireix major rellevància. D'ahi que, seguint les suggerències de Myrdal, posem de manifest qui som els autors d'esta obra, quins son els nostres propis condicionaments, lo que contribuirà, sense dubte, a aconseguir una major veracitat en el procés comunicatiu entre autors i lectors. Per això hem cregut convenient plasmar en este prolec les senyes mes rellevants, com a breus biografies, dels que hem realitzat esta obra.

L'autor del primer capítol que tracta de la creació de Lo Rat Penat, Daniel Sala Giner, es tot un símbol per ad esta obra. Igual que l'insigne historiador Vicent Boix, peça fonamental en la creació de Lo Rat Penat, es

catedratic de Geografia i Història en l'Institut Lluís Vives. Compartir l'honor de professar la mateixa càtedra que Boix ja es suficient per a formar part de la cultura valenciana, però Daniel Sala compartix més coses en Boix, que en certa mida són conseqüència de l'anterior: la simbiosis de sa vida en la cultura valenciana.

Daniel Sala va obtenir el grau de Llicenciat en Filosofia i Lletres, per l'Universitat de València, en 1969. Des d'aquell moment ha realitzat desenes de treballs del major interès, des d'estudis sobre la seua Múrla natal fins a un catalec-inventari de la documentació sobre els moriscs de l'Archiu del Real Colege del Corpus Christi de València. Bon coneixedor i apassionat per tot lo valencià té publicats varis estudis sobre el més internacional dels intel·lectuals valencians, Lluís Vives, entre ells *Las obras de Luis Vives en la imprenta valenciana* i *Bibliografía sobre Luis Vives*. L'última publicació, en 1999, en la plenitud dels seus 54 anys, ha segut *Los viajeros franceses en la Valencia del siglo XVII*. Tota esta activitat intel·lectual no haguera pogut dur-la a terme si en sa casa no es vixquera en simbiosis en la cultura valenciana. L'esposa de Daniel: Mª Consuelo Pont Riera, es professora de valencià. Han tingut cinc fills. Se pot comprendre fàcilment que sense la citada simbiosis vida-cultura en la família de Daniel i Mª Consuelo seria impensable que, en el temps que du la criança dels cinc fills que han tingut, se poguera realitzar tan important activitat intel·lectual.

Si el primer capítol l'ha realitzat un historiador en la seua plenitud, els tres següents ha segut redactats per tres historiadors joves: Angela Molada Gómez (València, 1966), Mª Luisa Ferrer Díez (Buenos Aires, 1962) i Alfons Vila Francés (Rocafort, 1970).

Angela Molada, autora del capítol II: L'estil llorentí, va obtenir el grau de Llicenciatura en Geografia i Història per l'Universitat de València en 1991. Es va casar en 1992 i té una chiqueta que va a complir tres anys. Des dels seus primers treballs ha mostrat un especial interès per les primeries del segle XX. La seua tesi de Llicenciatura fon un *Análisis de la vivienda valenciana a principios del siglo: el ensanche de Colón*. Posteriorment ha seguit publicant articles sobre temes valencians: "Artistas de Alboraya en el siglo XX", i també sobre temes culturals de caràcter general com "Los fenómenos culturales y su papel educativo". El seu últim treball publicat, en 1999, ha segut l'article titulat "Europa: ciudades y caminos".

Mª Luisa Ferrer Díez, nascuda en Buenos Aires, representa un concepte obert de lo valencià i de la capacitat integradora de la societat valenciana. Ha estudiat la carrera en la ciutat de València, llicenciada en Geografia i Història per l'Universitat de València en 1987, des del primer moment fon una valenciana més. Lo que no impedis en absolut que mantinga els seus afectes en les terres més allà dels mars. Està casada i té dos chiquetes de 3 i 1 anys respectivament.

La seua preparació universitària l'ha completada en una intensa formació postgrau; per exemple ha realitzat, entre altres, un curs de tècniques d'Archiu i Biblioteques del major interès per al treball d'historiador. Esta preparació l'ha volcada en la seua *opera prima* que es el capítol III d'esta obra: Anys difícils. Este capítol l'ha redactat Luisa Ferrer abans i després del part de la seua segona filla, lo que l'honra pel seu punt d'honor i pel seu desig de demostrar-se a si mateixa, no sense dificultat, de que la bona organització del temps permet realitzar coses que pareixen impossibles, en este cas criar una chiqueta de bolquerets i realitzar un treball d'investigació històrica.

Alfons Vila Francés es el més jove dels autors d'esta obra. Llicenciat en Geografia i Història per l'Universitat de València en 1995 també ha mostrat interès per les tècniques d'Archiu i Biblioteques. Va cursar el mòdul Experimental del Tercer Cicle de Formació Professional de Biblioteconomia, Archivística i Documentació, lo que li ha permès moure's perfectament entre els documents. D'ahi que les seues publicacions s'han dirigit per una part cap a l'història local, com l'article "Pre-industrializació i Artesania a Canals"; i per altra a l'història contemporània valenciana, com la seua obra *L'Església i la llengua valenciana (segle XX)*. Alfonso Vila Francés va conèixer personalment a Emili Beüt i Belenguer a qui formulà gran nombre de preguntes que no tingue problema en contestar, d'ahi que el capítol IV: Lo Rat Penat i el conflicte llingüístic, té valor testimonial puix arreplega no solament lo que ha permaneixcut en la documentació sino també les apreciacions de Beüt arreplegades per l'autor d'este capítol, Alfons Vila Francés.

Els capítols V i VI, que corresponen a l'història en projecció de Lo Rat Penat de 1980 a 1999 han segut

redactats per Vicent Xavier Navarro Pastor (Valencia, 1959). Provablement estos dos capituls sols ell els podria haver redactats en tal quantitat de detalls, puix a la seua condicio d'haver segut Secretari General de lo Rat Penat i al seu interes per tot lo relacionat en la centenaria institucio, unix una ment molt ben ordenada, en una gran capacitat d'organisacio intel·lectual. Vicent Xavier Navarro va obtindre el títol d'Arquitecte Tècnic per l'Universitat Politècnica de Valencia en 1982. A l'any següent començà el seu camí professional com a Professor de Dibuix i Teoria del Dibuix en l'Ensenyança Secundària. En 1984 fon elegit membre de la Junta de Govern de Lo Rat Penat, sent Secretari General des de 1986 a 1990 i actualment es President dels Jocs Florals des de 1993. Esta situacio li ha permès conèixer com a pocs les profunditats de Lo Rat Penat i la seua projeccio exterior. D'ahi que el periodo estudiat per Vicent Xavier Navarro, 1980-1999, tan divers en quant a la qüestio llingüística ha segut perfectament analisat per ell i podem observar quina ha segut la posicio de Lo Rat Penat davant del gran canvi que ha supost per a l'entitat el vore's obligada a adaptar-se a l'ostracisme al que la va sometre, paradoxicament, el govern autonomic valencià, eixa institucio d'autogovern que Lo Rat Penat tant havia anhelat i reivindicat des dels anys trenta. Lo escrit per Vicent Xavier Navarro està molt documentat, pero tambe te un gran valor testimonial puix molts aspectes que nos presenta son fruit de vivencies directes que de no quedar plasmades per escrit s'haurien desvanit.

Vicent Xavier Navarro, home de formacio científica i artistica per la seua professio, ha incorporat al seu patrimoni cultural personal un profund coneiximent de la cultura valenciana actual fins al punt de que obtingue el títol de professor de llengua valenciana, lo que li ha permès formar part de l'equip de redactors del Diccionari Valencià-Castellà i Castellà-Valencià (1992 i 1993) de la Real Academia de Cultura Valenciana. Gran viager, —a Vicent Xavier Navarro li encanta correr pel mon— des del seu coneiximent d'atres pobles i cultures ha enriquit en una visio holistica la seua perspectiva valenciana, que mai es excloent sino integradora i oberta.

El capítol VII, que versa sobre el paper de lo Rat Penat en la cultura popular valenciana, ha segut redactat per verdaders protagonistes dels temes que tracten dels quals la cultura popular es el seu denominador comu. Pere Delmonte i Hurtado, Anfos Ramón i García, Rosa Bartual i Oliver i, finalment, Ampar Simarro i Lucas son verdaders entusiastes de la cultura valenciana en les seues distintes facetes, entusiasme que ha marcat les seues vides fins al punt de que son inseparables les seues obres lliteraries o musicals de sa propia personalitat.

Pere Delmonte va naixer el 25 d'abril de 1928 en la ciutat de Valencia. La seua infantea fon molt dura: als 8 anys va vore cóm son pare era detingut i condemnat per les seues idees religioses. Als nou anys, en plena Guerra Civil, ya treballava junt en el seu germa major per tal de dur avant la modesta familia de cinc germans.

Pero ixque avant. En 1956 es casà en Assuncio Fayos Entraigües i ha tingut cinc fills. Des de 1949 realisa llibrets de falla dels que ha escrit mes de trescents i ha segut profusament premiat. En 1975 guanyà la primera Flor Natural en els Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia, i continuà la seua activitat poetica: en 1977 va obtindre el títol de Mestre en Gai Saber i la seua poesia, de la que destaca la coleccio de poemes publicats baix el títol *Monolecs en veu alta*, ha segut traduïda a l'angles per professors de l'universitat de Kentucky.

La llarga i ampla produccio de Pere Delmonte Hurtado, poeta i home, home i poeta, tot en u inseparable, naix de la senzillea i penetra pels rames que acaronen els fruits mes refinats dels pensaments. La seua poesia s'escampa pels paisages de l'humor que denuncia, pels camins de l'ironia reflexiva i tambe pels raigs de la veu espiritual. Pere Delmonte es autor de dos milacres de Sant Vicent: *La jueva d'Ecija* i *La Boja*.

Pere Delmonte tambe es un bon gestor: des de la Junta de Govern de Lo Rat Penat ha segut l'eficaç organisor dels premis del Concurs de les Creus de Maig fins al punt que s'ha recuperat inequívocament esta tradicio en tota l'area metropolitana de Valencia.

Anfos Ramón i García (Russafa, 1924) es un poeta vocational que començà a cultivar la poesia des de molt jove. En 1959 va conseguir la seua primera Flor Natural dels Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia. En 1963 obtingue el premi Valencia de Lliteratura convocat per la Diputacio de Valencia. Des d'aquell moment,

este poeta casat i en tres fills ha rebut gran cantitat de premis: es Mestre en Gai Saber a mes d'estar incloses les seues poesies en la *Antology of Valencian Poetry*. La poesia d'Anfos Ramón ha evolucionat des de l'angustia de la generacio neo-realista que es plasma en les seues obres *A tres carrers* i *Sembrarem la veritat* a una poesia mes personalista com la del seu llibre *La meua historia exigida*. Des de la Junta de Govern de Lo Rat Penat, de la que fon vicepresident, va contribuir a que el Concurs de Llibrets de Falla continuara celebrant-se. Precisament, Anfos Ramón ha publicat mes de siscent llibrets, lo que el convertix —junt a Pere Delmonte— en u dels millors coneixedors d'esta expressio de cultura popular tan unida a la festa de les falles.

Rosa Bartual Oliver (Valencia, 1929) cursà els seus estudis en el Conservatori Superior de Musica de Valencia. Durant vinticinco anys va eixerir com a professora de musica i directora del Cor de les Escolopies de Valencia. Dirigi tambe el cor parroquial de Crist Rei i el de la parroquia de la Creu Coberta. Fon creadora i directora del grup folk "Uns Quants". Es membre fundador i tesorera de la Junta Directiva de la Federacio de Folclor de la Comunitat Valenciana. Ha cantat en l'Orfeo Universitari quan el dirigia Jesus Ribera i ha pertanygut tambe a la Coral Polifonica Valentina baix la direccio d'Agusti Alamán, al Cor de Cambra de Valencia sent la seua directora Mª Teresa Oller i al Cor de Post-Graduats del Conservatori de Valencia "Virgen del Remedio" baix la direccio de Francesc Llacer.

En 1980 va crear el Cor Popular de Lo Rat Penat i des d'eixe moment es la seua directora, d'ahi que siga la persona mes indicada per a expondre la labor cultural d'esta famosa formacio coral.

Ampar Simarro i Lucas (Valencia, 1961) va obtindre el titol de professora de EGB de l'Universitat de Valencia. Posteriorment obtingue el titol de professora de musica per l'Escola Universitaria "Edetania", adscrita a l'Universitat de Valencia i es diplomada en Musicoterapia per l'Universitat Pontificia de Salamanca. Va completar els seus estudis de dansa en el Conservatori Superior de Musica de Valencia. En 1982 entrà a formar part del Grup de Danses de Lo Rat Penat, i en 1996 va ser nomenada directora, carrec que continúa desempenyorant. Ha participat en la recuperacio de numerosos peces de ball del folclor valencià com la jota de Murla, la jota de Jerica, la jota de Navajas i la Dansa de Banyeres. En 1994 va ser la CXI Regina dels Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia.

Marivi Ferrandis i Olmos (Massanassa, 1959) podem calificar-la de ratpenatista integral: CX Regina dels Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia, la seua dedicacio a Lo Rat Penat no ha quedat en lo representatiu, ben al contrari: ha segut, i es, una treballadora infatigable per l'entitat. Vicesecretaria de lo Rat Penat des de 1982 a 1996, des d'eix any ocupa la Vicepresidencia segona. Es Presidenta dels Cursos de Llengua Valenciana i tambe es Presidenta de la Seccio d'Assessorament Llingüistic i Traduccio de Lo Rat Penat des de 1994, per lo que la seua participacio ha segut decisiva en esta obra, no sols com autora del capítol VIII: Els Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia, tema que tan be coneix, sino pel seu esforç com a coordinadora de traductors dels capítols I, II, III, IV, IX i XI.

Marivi Ferrandis sempre ha estat vinculada al valencianisme politic, des de Regidora de l'Ajuntament de Massanassa pel grup municipal d'Unio Valenciana en 1987-1988 fins a Assessora del President de les Corts Valencianes des de 1997 fins a 1999. Pero la seua activitat politica no ha supost cap de detriment de la seua intensa activitat intel·lectual. L'any 1987 fon molt important en la vida de Marivi Ferrandis puix tingue al seu fill i a mes eixe curs finalisà els seus estudis en l'Universitat de Valencia, obtenint el titol de llicenciada en Geografia i Historia. Ha continuat la seua formacio de postgrau en ampliacion d'estudis, especialment en matèries didactiques, havent segut professora del coleje Sant Josep de Massanassa.

Marivi Ferrandis s'ha prodigat en activitats lligades a la llengua i a la llingüística valenciana: ha ensenyat i ensenya llengua valenciana en Lo Rat Penat. Tambe ha segut traductora en l'Ajuntament de Valencia i, sobre tot, sempre ha acodit alla a on l'han requerida: ha segut jurat de concursos lliteraris, a mes d'en els Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia, en Onda, en Burjassot, Catarroja, Picassent i, com no, en la seua Massanassa, entre atres. Ha presentat llibres de tematica valenciana, l'ultim d'ells *La frontera barroca de la Catedral de Valencia*, de Fernando Pingarrón en 1998 i tambe ha publicat diverses obres tant colectives com individuals, destacant entre estes ultimes *La Decadencia Valenciana. Historia i Llengua* i *Els Jocs Florals de la Ciutat i*

Regne de Valencia. Per tot aço Marivi Ferrandis es l'historiadora que millor coneix els Jocs Florals, lo que s'aprecia fàcilment llegint el capítol per ella redactat.

En els Jocs Florals el principal guardo es la Flor Natural. Este poema es tot un símbol i l'anàlisi estilística de la Flor Natural des de 1879 fins a 1999 nos permet conèixer l'evolució dels gusts literaris dels valencians. Per a dur a terme est anàlisi —Capítol IX— era necessari contar en un doctor en literatura contemporània, est es Gonzalo García Aguayo (Requena, 1961). A l'igual que Luisa Ferrer, mentres es creava este llibre ha tingut son segon fill. En quant a la seua formació acadèmica destaca que tant la llicenciatura com el doctorat els va obtenir en l'Universitat de Valencia i actualment es professor de Literatura Contemporània en el CEU Sant Pau. El seu interès per la literatura l'ha dut a dirigir el seminari "Vanguardia como cultura", i sobre tot, a la direcció artística de dos obres de teatre: "Las palabras en la arena" d'Antonio Buero Vallejo i "El pájaro solitario" de José Rodríguez Méndez.

Gonzalo García Aguayo ha publicat treballs en les revistes *Insula*, *Cuadernos hispanoamericanos*, *Anfora nova*, *Canente*, *El Mono-gráfico* i *Comunicación y Estudios Universitarios-CEU*. Ha escrit varies obres col·lectives, totes elles relatives a la literatura contemporània i també es un especialista en la producció literària de Manuel Azaña, precisament l'última obra de Gonzalo García Aguayo se titula *Sátira y Literatura en Azaña* (1996). El coneixement que te de la literatura contemporània li permet analitzar l'evolució que ha tingut la Flor Natural dels Jocs Florals i supón una part d'esta obra fonamental puix nos ajuda a comprovar la sintonia o falta d'ella dels gusts generalitzats entre els valencians en els estils poètics d'estos 120 anys passats des dels primers Jocs Florals.

I de la literatura a la llengua. Des de fa cinquanta anys Lo Rat Penat ve impartint cursos de llengua valenciana. A lo llarg d'estos anys mils i mils d'alumnes ha passat per les seues aules. Han hagut grans canvis en tots els aspectes: ha canviat la tipologia dels alumnes, han canviat els mètodes pedagògics i ha canviat l'ortografia. De tots estos canvis la persona millor informada es Juli Moreno i Moreno (Carlet, 1959), que ha segut director dels Cursos de Llengua i Cultura Valencianes de Lo Rat Penat des de 1988 a 1998, i d'ells nos parla en el capítol X.

A l'igual que els demés autors d'esta obra l'activitat intel·lectual de Juli Moreno ha segut constant i tenaç. Llicenciat en Geografia i Història per l'Universitat de Valencia ha ampliat els seus estudis especialment en llengües modernes, especialment l'anglès i el valencià. En 1982 obtingue el títol de Professor de Llengua Valenciana i des d'aquell moment ha impartit cursos patrocinats per la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència i, sobre tot, per Lo Rat Penat, entitat de la que ha segut Secretari General de 1990 a 1998. Ha segut membre de diversos jurats de certamens i premis literaris i es autor de diverses obres entre les que destaca l'última d'elles: *Geografía de Valencia*, publicada en 1999. Juli Moreno, junt a Vicent Navarro i Alfons Vila Francés formen el trio de solters dels autors d'esta obra.

I finalment, el director d'esta obra ha de parlar de si mateix. Casat i en dos fills, me vaig a permetre parlar en primera persona: valencià pels quatre costats, es a dir pels quatre yayos que eren: de Paiporta, Rosa Bermell, ma yaya materna i del Grau de Valencia, mon yayo patern Francisco Martínez Pons, i mon pare Francisco Martínez Bermell; de Requena mos yayos materns: Marcelino i Rafaela, i ma mare, Angelita Roda. En 49 anys que tinc no havia tingut relació directa en el valencianisme cultural organitzat. Aixina i tot gran part de la meua obra realitzada gràcies a la cobertura del CEU Sant Pau, a on soc professor d'Història, versava sobre temes valencians, per eixemple les dos últimes han segut *Valencia y las Valencias: su historia contemporánea (1800-1975)* i *Mayorías políticas y área metropolitana de Valencia*. També la meua tesi de llicenciatura: *El pensamiento económico de los ilustrados valencianos* (1973) i la meua tesi doctoral: *El puerto de Valencia* (1979) estudiaven la realitat històrica valenciana i foren presentats en l'Universitat de Valencia.

He tingut l'honor i la sort de rebre l'encarrec per a realitzar esta obra i des del primer moment vaig manifestar que hauria de ser una obra col·lectiva, a lo que l'editor, es a dir la presidència de Lo Rat Penat, acceptà. I hauria de ser col·lectiva perquè es tan polifacètica l'entitat Lo Rat Penat que difícilment un sol especialista podria comprendre tots els seus diversos aspectes. L'esforç de síntesi d'Antoni Igual Úbeda es

molt estimable pero l'alvanç de la metodologia historica exigia un plantejament diferent, i es el que presentem en esta obra. En encarregar-se'm esta obra, poc despres de ser elegit Academic Corresponent de la Real Academia de l'Historia en 1997, la vaig dissenyar i vaig triar als que havien de desenvollop cada una de les parts en el criteri de que els capituls propiament historics, de periodos preterits, els realisaren historiadors professionals com son Daniel Sala, Angela Molada, Luisa Ferrer i Alfons Vila Francés. Mentres que els capituls tematics els realisaren els millors coneixedors del tema que tingueren informacio de primera ma, a mes de la que figura en els archius de Lo Rat Penat, i inclus que pogueren aportar vivencies personals: Vicent Xavier Navarro, Anfos Ramón, Pere Delmonte, Rosa Bartual i Ampar Simarro tenen estes caracteristiques. I finalment en Juli Moreno i Marivi Ferrandis es dona la doble circumstancia de ser historiadors i ratpenatistes, per lo que els seus capituls tematics tenen la doble ventaja del coneiximent directe i del metodo historic. I finalment Gonzalo García Aguayo nos aporta una visio lliteraria absolutament necessaria per a quadrar l'obra.

En les seues mans està la *Historia de Lo Rat Penat* que com se podra comprovar es mes que una associacio cultural, es tot un simbol de la cultura valenciana contemporanea i el catalisador de les inquietuts lliteraries en llengua valenciana. Pero no avancem acontenyiments ni predispongam en conclusions. Lliguen vostres esta obra i traguen les seues propies.

PRIMERA PART

